

ANNIE ERNAUXOVÁ: PÍŠU, ABYCH POMSTILA SVOU RASU

Udělení Nobelovy ceny francouzské spisovatelce Annie Ernauxové je zprávou o kolektivní paměti, jejíž podoba má velmi intimní formát. Dvacítka jejích knih se zabývá tématy, kde se kříží marxismus a feminismus.

Text:

Josef Brož

Annie Ernauxová je první francouzskou autorkou, která obdržela Nobelovu cenu za literaturu. Cenu, která je dotovaná osmi miliony švédských korun (přibližně 35 milionů korun českých), obdržela coby šestnáctý francouzský spisovatel, osm let po Patricku Modianovi a celkově jako sedmnáctá žena.

Čím tato dvaosmdesátiletá žena švédskou porotu tak zaujala? Ocenění si vysloužila za „odvahu a klinickou pronikavost, s níž odkrývá kořeny, odcizenost a kolektivní omezení osobní paměti“, napsala Švédská akademie. Toto vysvětlení, bez znalosti její tvorby, může udivit svou krkolomností, ale odpovídá charakteru Nobelovy ceny, jež vždy dokázala zaskočit, místy dokonce vyvést z míry.

Udělení ceny Annie Ernauxové část francouzské veřejnosti přivítala v slzách, máme-li věřit Jeanu-Lucu Mélenchonovi, který na svém twitterovém účtu napsal: „Člověk pláče štěstím. Frankofonní literatura mluví ke světu jemným jazykem, který není jazykem peněz.“

Vystačit s nálepkami v případě Annie Ernauxové, jež nikdy neskryvala své politické angažmá, může být ale poněkud matoucí. To, že se hlásí k odkazu levice a v posledních prezidentských volbách podporovala radikálně levicové-

ho kandidáta Mélenchona, by nemělo zastřít, že její literární kvality jsou na prvním místě. Ona sama ostatně vždy s oblibou opakovala, že její angažmá vychází z jejího psaní, a ne naopak.

Dějiny jako intimní svědectví

U Ernauxové zůstává nejzajímavější skutečnost, jak dokázala učinit ze svého psaní svědectví doby. A to nikoliv na panoramatu velkých dějinných událostí, ale především s využitím vzpomínek, převážně na zcela obyčejné věci, s nimiž se potká doslova každý.

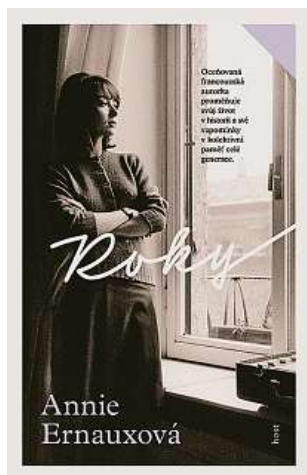
V jejím případě je skutečnost ryze femininí a pro některé muže, uvyklé shlížet trochu pohrdlivě na „ženské psaní“, může být místy i šokující. Ernauxová se nikdy nebála nabídnout otevřený pohled na otázky, které by se daly shrnout v trojici: menstruace, kopulace, interrupce.

Její duchovní matkou byla spisovatelka a zakladatelka evropského feminismu Simone de Beauvoir a poté i marxistický sociolog Pierre Bourdieu. Věta z rozhodující knihy jejího života, z *Druhého pohlaví* de Beauvoir, zní: „Nerodíme se jako žena, ale stáváme se jí.“ Pro Bourdieuvy postupy a jeho výzkum „sociálního dědictví“ je důležitý termín, který je v tvorbě Ernauxové přítomný jako „třídní zrada“. Ten vychází u Bourdieua rovnou stezkou od velikána mar-

ANNIE ERNAUXOVÁ (82)

Celým jménem Annie Thérèse Blanche Ernauxová vyrůstala v Normandii, kde se narodila 1. září 1940. Pod vlivem matky se rozhodla vydat se na dráhu učitelky a později spisovatelky. Studovala na univerzitách v Rouenu a Bordeaux, v roce 1971 získala titul z moderní literatury. Její diplomová práce se věnovala dílu Pierra de Marivaux. Na počátku 70. let vyučovala na lyceu v Bonneville, dále na vysoké škole Evire v Annecy-le-Vieux a v Pontoise. Poté nastoupila do Národního centra pro distanční vzdělávání, kde byla zaměstnána 23 let. Mnohé její romány byly zfilmovány: *L'Événement* (Událost) režisérky Audrey Diwanové podle stejnojmenné knihy získala loni ocenění Zlatý lev na festivalu v Benátkách. Letos představila Ernauxová se svým synem Davidem v Cannes dokumentární film *Les Années Super-8*, vycházející z rodného filmového archivu let 1974 až 1981. Ernauxová je první ženou mezi šestnácti Francouzi, kteří získali Nobelovu cenu za literaturu.

Stěžejní dílo Annie Ernauxové *Roky* právě vydalo nakladatelství Host v překladu Tomáše Havla.

» Je absolutně nemysteriózní, její popisy jsou suché, záměrně nekvětnaté, žádná „velká literatura“ plná metafor. Prostě jen vzpomínky, brané jako záloha na šok, který čtenáři připravuje. «

xismu, Karla Marxe. Pro někoho může být toto pozadí diskvalifikací, u Ernauxové je jen zpřesněním východisek.

Kvalita psaní autorky, daleko od všech ideologií, spočívá zejména v subtilním popisu událostí, hanby, ponížení, s nimiž se ona sama vyrovnává odvážně nástrojem, jenž k francouzské kultuře neodmyslitelně patří: skandálem. Vždy v sobě měla sílu vzdoru, aby často tabuizovaná nebo zastíraná témata otevírala.

Klinická pronikavost se zaschlou krví

Oproti Patricku Modianovi, který získal Nobelovu cenu před osmi lety, je Ernauxová absolutně nemysteriózní, její popisy jsou suché, záměrně nekvětnaté, žádná „velká literatura“ plná metafor. Prostě jen vzpomínky, brané jako záloha na šok, který čtenáři připravuje.

V jejích knihách, u nás stereotypně označovaných jako autobiografické, se jedná o specifický žánr, ve Francii označovaný jako autofikce. Její příběhy nejsou skutečně více než příběhy ostatních, s nimiž se dokážeme ztotožnit.

Její „já“ (Annie Ernauxová) je přítomno vždy tehdy, když ve vzpomínce hledá okamžik, v němž byla „uvnitř“ konkrétní situace. Nepíše ale pouze v ich-formě, první osobě, používá rovněž er-formu, třetí osobu, aby dala najevo odstup od sebe samé: například ve velmi putavém románu *Mémoire de fille* (Dívčí paměť, 2016). Popisuje v něm „dívku z léta roku 1958“, která se poprvé setkala se sexuálním zážitkem. Její „druhé já“ se po ztrátě panenství ptá slovy Simone de Beauvoir: „Je první penetrace vždy znásilněním?“

„Chtěla jsem na tu dívku zapomenout. Skutečně na ni zapomenout, tedy už o ní vůbec nepsat. Abych už nemyslela na to, že o ní psát musím: o její touze, šílenství, idiotství a pýše, hladu a zaschlé krvi. Nikdy se mi to nepodařilo.“ V podobném duchu se nese i její výpověď s názvem *L'Événement* (Událost, 2000), kde se vrací ke svému ilegálnímu potratu z roku 1963, doby, kdy za něj v gaullistické Francii hrozilo vězení.

Pomstít vlastní rasu

Narodila se 1. září 1940 a vyrostla doslova mezi regály obchodu s potravinami svých rodičů, bývalých dělníků, kteří drželi i kavárnu. Matka, praktikující katolička, ji zapsala na soukromou církevní školu, jež Ernauxové umožnila, jak zmiňuje, vyvázat se z původního sociálního prostředí: studovat, číst a snít o životě, který by nebyl jen úklidem a službou.

Z rodného Yvetotu odešla na vysokou školu École Normale v Rouenu, s perspektivou pracovat jako učitelka. Rok 1960 strávila v Londýně jako au-pair: „Začala jsem ze sebe dělat literární bytost, někoho, kdo vidí věci tak, jako by se měly samy psát,“ zapsala si.

Pokračovala ve studiu literatury, navštěvovala přednášky filozofie. Na počátku 60. let se seznámila se svým budoucím manželem Philippem Ernauxem, založila s ním rodinu a pokračovala ve studiu.

Pod vlivem *nového románu* napsala Ernauxová v roce 1962 svou prvotinu *L'Arbre* (Strom). Nakladatelství Seuil ji odmítlo. Tehdy si do deníku poznamenala: „Píšu, abych pomstila svou rasu.“ Měla na mysli společenskou vrstvu, z níž pocházela. Výraz rasa, jak později uvedla, „označoval příslušnost k ovládanému světu“. Ten výraz měl v tu chvíli zaznít silněji než „třída“.

V roce 1967 Ernauxové umírá otec. „Ztratila jsem pouto se světem, ze kterého pocházím,“ napsala. Své rodiče autorka svedla dohromady v knize *La Honte* (Hanba, 1997), v níž se vrací k jedné červnové neděli roku 1952, kdy „chtěl otec zabít matku“. Se vzděláním, kterého se jí dostalo, nabízí pohled velmi nekonvenční a zároveň krutý.

Ta hanba je totiž dvojitá. Stydí se za rodiče i sama za sebe, že je svým přechodem do jiné sociální vrstvy zradila. V knize se omluvně ptá: „Jakou hanbu bych si mohla přivodit psaním knihy, která odpovídá tomu, co jsem zažila ve svých dvanácti letech?“

Vášeň v kruhu

Možná že ženy – část veřejnosti ji vyzývá za její podporu #MeToo coby feministku – budou číst Annie Ernauxovou vždy jinak. Pro muže je každopádně literatura této spisovatelky hodná pozornosti mimo jiné pro způsob, jakým popisuje sexuální vztahy. Neromanticky, často velmi komicky. Ať již se jedná o *Passion simple* (Prostá vášeň, 1992), v níž se zabývá svou sexuální závislostí na sovětském diplomatovi, nebo o zatím poslední knihu *Le jeune homme* (Mladý muž, 2022), kde líčí v detailech jinou vášeň – neskrývaně nekonvenční vlastní poměr k mladému muži z předměstí.

Teprve *Roky* (Les Annés, 2008), jež nyní česky vycházejí v nakladatelství Argo, se Annie Ernauxová stala uctívanou spisovatelkou a i u nás předmětem diplomových prací. To už je více – na pozadí dokumentů, fotografií a dopisů – než jedna intimní zpověď. V roce 2018 vyšly *Roky* anglicky a vzápětí se Ernauxová ocitla mezi finalisty Mezinárodní Man Bookerovy ceny.

Obrazy s lety mizí. „Zachraňte něco z doby, kdy už nikdy nebudeme,“ píše. Knihou, jejíž pracovní název byl původně *Roman Total*, dokázala Ernauxová přestoupit dál, za horizont vlastního já. To už není „třídní zrada“, nýbrž uzavření vlastního kruhu. Spisovatelka, která o sobě ráda mluví jako o „archivářce emocí“, se stává v těchto dnech globální ikonou, kronikářkou své doby.